

Online Adres <http://www.hemarge.org.tr/>
Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Derneği-HEMAR-G yayın
organıdır
ISSN:1307- 9557 (Basılı), ISSN: 1307- 9549 (Online)
Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi 2019; 21(3): 85-103

Hemşirelikte
Araştırma
Geliştirme Dergisi

Türkiye’de Çocuk Sağlığı ile İlgili Hemşirelik Araştırmalarında Kuram-Model Kullanımı: Sistemik Derleme

Theory/Model Usage in Nursing Researchs Related to Child Health in Turkey: A systematic Review

Şerife KOÇ^{a1}, Hatice YUMRU^b

^{a1} Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği
Anabilim Dalı, Karaman

^b Öğr. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Karaman

ÖZET

Amaç: Türkiye’de çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği alanında kuram ve modele dayalı yapılan araştırmaların nitelik ve nicelik yönünden incelenmesidir.

Yöntem: Tanımlayıcı tipteki çalışmada; Türkiye’de çocuk sağlığı alanında kuram-model kullanılarak yapılan 1999-2019 yılları arasında yayınlanmış, tam metnine ulaşılabilen hemşirelik araştırmaları örneklemini oluşturmuştur. Araştırmalara Temmuz-Ekim 2019 tarihleri arasında Pubmed, Ulakbim, Türk Medline, Ulusal Tez Tarama Merkezi veri tabanlarında Türkçe “Türkiye, hemşire, model, kuram, çocuk sağlığı” anahtar kelimeleriyle, İngilizce “Turkey, nurse, model, theory, child health” anahtar kelimelerle tarama yapılarak ulaşılmıştır. Öncelikle başlık ve özete göre değerlendirilen araştırmaların dahil edilme kriterlerine uyup uymadığını belirlemek için tam metinlerine ulaşılmış ve PICOS yöntemine göre seçilmişlerdir. Geleneksel derlemeler, geçerlik-güvenirlik araştırmaları ve tam metnine ulaşılamayan makaleler çalışmaya dahil edilmemiştir.

Bulgular: Tarama sonucunda Türkiye’de 1999-2019 yılları arasında hemşireler tarafından çocuk sağlığı alanında kuram-modele dayalı olarak yapılmış 42 çalışmaya ulaşılmıştır. Çalışmaların %61,9’u araştırma makalesi, %30,9’u doktora tezi ve %7,1’i yüksek lisans tez çalışmasıdır. Çalışmaların %19,0’u deneysel, %47,6’sı olgu sunumu, %16,6’sı tanımlayıcı ve %16,6’sı ise yarı deneysel türde yürütülmüştür. İncelenen çalışmalar içinde en fazla kullanılan

¹ E-mail: serifekoc@kmu.edu.tr

* Bu çalışma, 19-21 Aralık 2019 tarihinde Ankara’da düzenlenen 6. Uluslararası 17. Ulusal Hemşirelik Kongresi’nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

Geliş Tarihi: 28 Aralık 2019 / Kabul Tarihi: 2 Mayıs 2021

kuram-modelin Orem’in Öz Bakım Modeli (%14,2) olduğu saptanmıştır. 2010 yılından itibaren çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği alanında yapılan çalışmalarda kuram-model kullanımının arttığı görülmüştür. Çalışmalarda hemşire kuramcılar tarafından geliştirilen kuram-modellerin yanı sıra hemşirelik dışı kuram-modelleri de kullandığı görülmüştür.

Sonuç: Hemşirelikte kanıta dayalı uygulamaların gelişmesinde bilimsel araştırmalardan elde edilen sonuçların kullanılması önemlidir. Hemşirelikte profesyonelliğin gelişmesi teori temelli araştırmalar ile mümkündür. Ancak ülkemizde hemşireler tarafından yürütülen araştırmalarda çocuk sağlığı alanında kuram ve modellerin kullanımının sınırlı olduğu saptanmıştır. Kuram-modellere dayanan deneysel araştırmaların yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Hemşire; Kuram; Model, Çocuk Sağlığı; Hemşirelik, Araştırma, Pediatri Hemşireliği

ABSTRACT

Objective: This study aims to examine the quality and quantity of researches based on theory/model in the field of child health and disease nursing in Turkey.

Method: The sample of this descriptive study covers the nursing researches that were conducted with theories/models in the field of child health nursing between 1999-2019. The research was carried out between July-October 2019 in Pubmed, Ulakbim, Turkish Medline, National Thesis Center databases with the following keywords in both Turkish and English: “Turkey, nurse, theory, model, child health”. Firstly, after evaluating the titles and abstracts, full texts of the studies were reached to check for the inclusion criteria and they were selected according to the PICOS method. Then, traditional reviews, validity-reliability studies, and articles whose full texts were not reached were excluded in the study.

Results: The results indicated that 42 studies were conducted in the field of child health nursing based on theories/models between 1999-2019. It was found that 61.9% of the studies were research articles, 30.9% were doctoral thesis, and 7.1% were master’s theses. Moreover it was noticed that 47.6% were case presentation, 19.0% of the studies were experimental, 16.6% were quasi-experimental, and 16.6% were descriptive. It was revealed that the most commonly used theory/model was Orem’s Self-Care Model (14.2%), and that the use of theory/model has increased in the studies of pediatric nursing since 2010. Furthermore, it was explicitly noted that non-nursing theories/models were used besides the theories/models developed by nurse theorists.

Conclusion: It is profoundly important to use the results obtained from scientific research in the development of evidence-based practices in nursing. Therefore, the development of professionalism in nursing is possible through theory-based research. However, in the studies conducted by nurses in Turkey it was found that the use of theories/models in the field of child

health is limited. Accordingly, it is highly recommended to disseminate the experimental studies based on theory/models.

Keywords: Nurse; Theory; Model, Child Health; Nursing, Research, Pediatric Nursing

GİRİŞ

Kuramlar hemşirelik problemlerinin çözümünde rehberlik etmede ve araştırma sonuçlarını özetlemede yol göstericidir. Kuramlar hemşirelere bakım verilen bireylerin sağlık durumunu değerlendirme, bakım süreci içerisinde elde edilen verileri organize etme, açıklama ve analiz etme imkânı sağlamaktadır.^{1,2} Hemşirelik araştırmalarında kuram-model kullanımı araştırmaların sistematik olarak uygulanmasında, kuramların test edilmesinde ve araştırma sonuçlarının ortaya konmasında rehberlik edecektir. Ayrıca hemşirelik araştırma ve uygulamalarında kuram ve modellerin kullanımı hemşirelik bakım kalitesinin artırılması, hemşirelik mesleğinin profesyonelleşmesi ve hemşirelik bilimsel bilgi birikiminin artması için gereklidir.^{3,4}

Bilgiye ulaşmanın yolu olayların gözlemlenmesi, gözlemlenen olaylar arasındaki ilişkiyi açıklayacak düzeydeki hipotezlerin kurulması ve bu hipotezlerin deneyerek genellenmesidir. Gözlemlenen olaylar sonucunda geliştirilen hipotezlerin sınanması ise araştırmalar ile mümkündür. Araştırmanın amacı bir disiplin içerisinde kuramın test edilerek üretilmesi ve bilginin inşa edilmesidir.² Yapılan araştırmalar, kuramların

geliştirilmesini, bilginin sınanmasını ve yeni teoriler oluşturulmasını sağlamaktadır. Kuram-modeller, araştırma içeriğinde hangi soruların sorulacağına ve tüm bu sorular yanıtlanırken hangi yöntemlerin kullanılacağını belirlemekte ve gözlenen değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklarken araştırmacıya rehberlik etmektedir. Araştırma ve kuram-modeller döngüsel bir süreç içerisinde ilerler. Kuram-modeller araştırmancının tasarım, uygulanma ve değerlendirme süreçlerinde bir çerçeve oluştururken, araştırmalar sonucunda elde edilen bulgularda, kuram/ modele ait önermelerin doğrulanması, değiştirilmesi, desteklenmesi ya da yeni önermeler ortaya konulmasında kaynak oluşturmaktadır.^{1,2}

Uygulamaya dayalı olan hemşirelik disiplinde kuram ve uygulama ayrı düşünülemez. Hemşirelik uygulamalarında kuramların kullanılması bakım problemlerinin belirlenmesi, bakımın niteliğinin artması, olumlu hasta sonuçlarına daha kısa sürede ulaşma, mesleki doyumun sağlanması gibi faydalar sağlamaktadır. Hemşirelik uygulamalarını kurama dayalı olarak yürüten bir hemşire problemleri önceden tanımlayabilecek ve önleyici girişimler planlayarak uygulayabilecektir. Araştırma ve uygulamalarda kuram ve modellerin rehber olarak kullanılması, hemşirelerin tıbbi uygulamalarının ve bağımsız hemşirelik rollerinin gelişmesinde yol göstermiştir.¹ Kurama dayandırılmış modeller ile yapılan araştırmalar hemşireliğin bağımsız olan rollerinin bakımdaki etkinliğini kanıtlamaktadır.^{5,6,7} Bununla birlikte kuram model kullanımı profesyoneller arasında koordinasyonu sağlayıp, uygulamaların yürütülmesinde daha az farklılıkların olmasına olanak sağlar. Bu nedenle de araştırma ve kuramların, hemşirelik uygulamalarının temelini oluşturduğu görüşü hemşirelik eğitim müfredatına yansıtılarak eğitim uygulama ve araştırmalarda kuram-model kullanımı cesaretlendirilmelidir. Ayrıca hemşirelere çalışma alanına özgü eğitim ve uygulamalarında kullanabilecekleri kuram-modeller aktarılmalı ve kuram-modellerle yapılan çalışma sonuçlarını kullanma ile ilgili farkındalık yaratılmalıdır.²

Her bir kuram-model hemşirelik disiplinine farklı yönlerde bir bakış açısı yansıtmakta ve araştırmacıya farklı yöntemsel kurallar ve yollar sunmaktadır. Bu nedenle araştırmada kullanılacak olan kuram-model seçilirken araştırmacının amacı, araştırma çerçevesinde ele alınan kavramlar, araştırma tasarımı, kullanılacak yöntem, üzerinde çalışılacak olan grup gibi faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.⁸ Hemşirelerin kuram ve modellere yönelik bilgisinin yeterince olmaması, hemşirelik araştırma ve uygulamalarında kuram ve modelleri nasıl kullanacağını bilmemesi gibi nedenlerle kuram-model kullanımı halen istenilen düzeyde değildir. Araştırmalarda kavram ve kuram kullanımı engelleyen durumlar arasında kuram ve modelin karmaşıklığı, uygulama ve soruna yönelik kuram seçiminin etkin yapılamaması, seçilen kuram ve modelin araştırmancının hangi aşamasında nasıl kullanılacağına bilinmemesi yer almaktadır.^{8,9}

Hemşireliğe özgü çeşitli alanlarda ve özellikli gruplarda kuram-model kullanımına ilişkin çalışma sonuçları bulunmasına rağmen çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği araştırmalarında kuram-model kullanım durumu bilinmemektedir. Bu nedenle de çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği alanında kuram ve model kullanılarak yapılmış olan araştırmaların incelendiği bir kaynağa gereksinim vardır. Bu araştırmancının çocuk sağlığı araştırmalarında kuram model kullanımını, en çok ve en az kullanılan kuram-modeli belirtmesi, araştırmada kuram-modelin farklı alanlarda ve kişilerde nasıl kullanıldığını ortaya koyması ile yapılacak olan araştırmalarda bir kaynak oluşturabileceği düşünülmektedir. *Bu çalışmada çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği alanında kuram ve model kullanılarak yapılan araştırmaların nitelik ve nicelik yönünden incelenmesi amaçlanmıştır.* Araştırmada;

Türkiye’de çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği ile ilgili kuram-model kullanılarak yapılan çalışmaların özellikleri nedir?

Türkiye’de yapılan çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği ile ilgili kuram-model kullanılarak yapılan çalışmaların metodolojik kalitesi ne düzeydedir? Sorularının yanıtları aranmıştır.

YÖNTEM

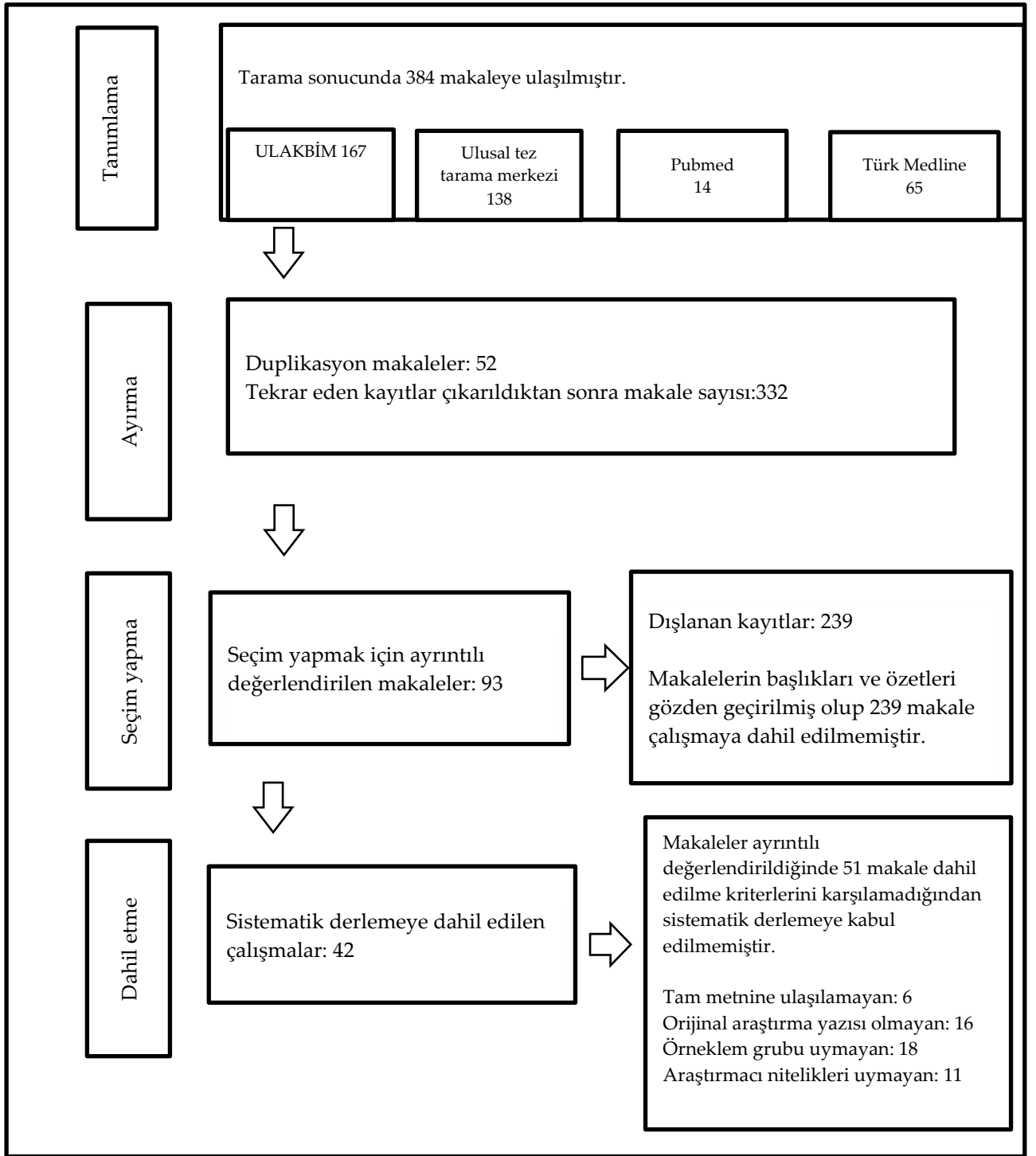
Sistematik derleme türündeki bu çalışma, “Preferred Reporting Items for Systematic Review and Meta Analysis Protocols 2015 Statement (PRISMA-P)” bildirimindeki öneriler dikkate alınarak hazırlanmıştır.^{10,11} Bu sistematik derlemeye dahil edilmiş olan çalışmalar Joanna Briggs Enstitüsü tarafından önerilen PICOS modeline göre seçilmiştir.¹²

Tarama Stratejisi

Temmuz-Ekim 2019 tarihleri arasında Pubmed, Ulakbim, Türk Medline, Ulusal Tez Tarama Merkezi arama motorlarında “Türkiye, hemşire, model, kuram, çocuk sağlığı” ve “Turkey, nursing, model, theory, child health” kelimeleri farklı kombinasyonları ile 1999-2019 yılları arasında yayınlamış çalışmalar incelendi. Çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği alanında Türkçe/İngilizce yayınlanmış kuram ve/veya model kullanılan hemşirelik araştırmaları örnekleme alındı.

Çalışmaların Belirlenmesi ve Seçilmesi

Anahtar kelimeler kullanılarak yapılan tarama sonucunda ulaşılan çalışmalar PICOS modeline ve dahil edilme kriterlerine göre incelendi. Veri tabanlarından ulaşılan çalışmaların başlık ve özetleri incelenip, araştırmacılar tarafından bağımsız bir şekilde dahil edilme kriterlerine yönelik değerlendirilerek araştırmaya dahil edilecek çalışmalar belirlendi. Yalnızca bir yazar tarafından ulaşılan çalışmalar yeniden birlikte değerlendirilerek dahil edilip edilmeyeceği kararlaştırıldı. Geleneksel derlemeler, geçerlik-güvenirlik araştırmaları, sistematik derlemeler ve meta-analiz çalışmaları ile tam metnine ulaşamayan makaleler çalışmaya dahil edilmedi. İnceleme sonucunda Türkiye’ de 1999-2019 yılları arasında hemşireler tarafından çocuk sağlığı ve hastalıkları alanında bir kuram-model kullanılarak yapılmış kesitsel, deneysel, yarı deneysel, vaka kontrol, olgu sunumu ve kohort tasarımındaki araştırma makaleleri ve tezleri içeren 42 çalışma dahil edildi. Tarama sonucunda ulaşılan çalışmalar veri tabanlarına göre sınıflandırılarak PRISMA-P şemasında gösterildi (Şekil 1).

Şekil 1. Sistematiik derlemeye dahil edilen çalışmaların akış şeması (PRISMA-P akış şeması)

Dahil Edilme Kriterleri

Araştırma kapsamına alınacak çalışmaların seçiminde;

- Araştırmanın tam metnine online olarak ulaşılabilmesi,

- Araştırmanın Türkiye’de ve hemşireler tarafından yapılmış olması,
- İngilizce/Türkçe orijinal araştırma yazısı olması,
- Araştırmanın başlık /özetinde kullanılan kuram-modelin açık bir şekilde belirtilmiş olması,
- Araştırmanın 0-18 yaş çocuklarla ya da ebeveynleri ile yapılmış olması,
- Araştırmanın kullanılan kuram-modelin kavramları üzerinde temellenmiş olması, kriterleri dikkate alınmıştır. Dahil edilme kriterlerine uymayan çalışmalar çalışmadan dışlanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Veri Çekme Aracı

Araştırmada veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan Veri Çekme Aracı kullanılarak toplandı. Veri çekme aracında çalışmaya dahil edilen araştırmalar için araştırmacının yapıldığı yer, yıl, örnekleme, araştırmanın türü, araştırma deseni, kullanılan kuram-model, kuram-modelin araştırmada kullanıldığı aşama, veri toplama aracı ve sonuçları gibi bilgiler yer aldı. Veri çekme işlemi ikinci araştırmacı tarafından gerçekleştirildi, daha sonra birinci araştırmacı tarafından kontrol edildi.

Çalışmaların Değerlendirmesi

Çalışmaya dahil edilen makalelerin metodolojik kalitesi her iki yazar tarafından değerlendirildi. Çalışmaya dahil edilen araştırmaların metodolojik kalitesini değerlendirmek için JBI-MAStARI kritik değerlendirme aracı kullanıldı¹³. Bu araç deneysel, yarı-deneysel, kohort/vaka kontrol ve tanımlayıcı, kesitsel, ilişki arayıcı araştırmalar için 3 tip kontrol listesi içermektedir. Deneysel ve yarı deneysel araştırmalar için kontrol listesi 10 madde içerir ve 0-10 puan arasında puanlanır. Kohort/Vaka Kontrol araştırmalar için kontrol listesi 9 madde içerir ve 0-9 puan arasında puanlanır. Tanımlayıcı, Kesitsel, İlişki Arayıcı araştırmalar için kontrol listesi 9 madde içerir ve 0-9 puan arasında puanlanır. Kontrol listesindeki her maddeye verilen cevaplar “Evet “ (1 puan), “Hayır”, “Belirtilmemiş” ve “Uygun değil” (0 puan) olarak değerlendirilir. Bir araştırmacının kontrol listesinden aldığı toplam puanın yüksek olması araştırmacının metodolojik kalitesinin yüksek olduğunu gösterir. Araştırmaların metodolojik kalitesi JBI-MAStARI kontrol listesinden aldığı toplam puan üzerinden değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler kullanılarak, veriler sayı ve yüzdelik dağılımlarına göre değerlendirildi.

Araştırmanın Etik Yönü

Literatür tarama ve inceleme işlemi arama motorları üzerinden ve elektronik veri tabanları kullanılarak gerçekleştirildiği için etik izin, kurum/yazar izni alınmamıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmaya dahil edilen çalışmalara, sadece araştırmada belirlenen anahtar kelimelerle tarama yapılarak ulaşılması ve taramada kuram-model isimlerinin ayrı ayrı yazılarak taranmaması ulaşılan yayın sayısını sınırlandırmıştır. Ayrıca bu araştırmada incelenen olgu sunumu makalelerinin metodolojik kalitesinin incelenememesi de diğer sınırlılığdır.

Bulgular

Tarama sonucunda 384 çalışmaya ulaşıldı. Ulaşılan tüm çalışmaların başlık ve özetleri araştırmacılar tarafından bağımsız olarak gözden geçirildi. Birden fazla taranan çalışmalar, dahil edilme kriterlerine uymayan çalışmalar dışlandıktan sonra 26 araştırma makalesi 16 tez olmak üzere 42 çalışma araştırma kapsamında incelendi. Çalışmaların 6 tanesi 2009 yılı ve öncesinde yapılmış olup 2010 yılından itibaren çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği alanında yapılan çalışmalarda kuram-model kullanımının arttığı görülmektedir. Tarama sonucunda ulaşılan çalışmaların çalışmaya dahil edilme durumu Şekil 1 de, analize dahil edilen çalışmalar ise Tablo-1 ve Tablo-2 de sunulmuştur.

Verilerin değerlendirilmesi sonucunda, çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği alanında kuram ve/veya model kullanılarak yapılmış, 26 araştırma makalesi (%61,9), 16 lisansüstü tez çalışması (%38,1) olmak üzere toplam 42 çalışma olduğu belirlendi. (7 araştırma makalesi tezden üretilen yayın olduğu için lisansüstü tez çalışmaları içerisinde yer verilmiştir). İncelenen araştırmaların %47,6'sı vaka sunumudur (Tablo 2).

Lisansüstü tez çalışmalarının %81,25'i doktora, %18,75'i yüksek lisans tez çalışmasıdır. Tez çalışmalarının %37,5'i deneysel, %31,25'i yarı deneysel, %31,25'i tanımlayıcı türde yürütülmüştür (Tablo 1). Tez çalışmalarının %81,25'i adölesanlarda yapılmıştır. Lisansüstü tez çalışmalarının özellikleri Tablo.1' de sunulmuştur.

Tablo 1. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Alanında Kuram/ Modele Dayalı Yayınlanan Lisansüstü Tez Çalışmalarının Özellikleri (n=16)

Araştırmanın Adı	Araştırma Yılı ve Sınıflandırması	Araştırma Deseni	Kullanılan Kuram/ Model	Örneklem Grubu	Araştırma Sonucu
Tip 1 Diyabetik Adölesanlarda Öz-Bakım Gücü ile Hastalık Yönetimi Arasındaki İlişki ¹⁷	1999/Yüksek Lisans Tezi	Tanımlayıcı	Orem Öz Bakım Modeli	Tip1 Diyabetik tanılı Adölesanlar	Öz-bakım gücü yüksek olan Tip 1 Diabetik adölesanların hastalık yönetimi düzeylerinin de yüksek olduğu görülmüştür.
Karaman İli İlköğretim Öğrencilerinin Sosyodemografik Özelliklerinin Sağlığı Geliştirme Davranışlarına Etkisi ¹⁸	2002/Yüksek Lisans Tezi	Tanımlayıcı	Sağlığı Geliştirme Modeli	İlköğretim 6. Sınıf öğrencileri	İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin sosyodemografik özelliklerin Sağlığı Geliştirme Davranışlarını etkilediği görülmüştür.
Astımlı Adölesanlarda Uyum ve Öz-bakım Modellerine göre Geliştirilen Hemşirelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi ^{19,20}	2007/Doktora Tezi*	Deneysel	Orem Öz Bakım Modeli	Astımlı Adölesanlar	Deneysel grubundaki adölesanların ilaç tedavisine ve hastalığın yönetimine uyumlarının arttığı görülmüştür.
İdrar Yolu Enfeksiyonlarının Önlenmesinde İstendik Davranış Geliştirmeye Yönelik Fenomenolojik Yaklaşımın ve Bireysel Danışmanlığın Etkisi ^{21,22}	2009/Doktora Tezi*	Yarı deneysel	Bandura Öz Etkililik Kuramı	İlkokul çağı çocuklar	İdrar Yolu Enfeksiyonunu önlemeye yönelik bireysel danışmanlık ve grup eğitimi arasında fark olmadığı saptanmıştır.
Transteoretik modele göre adölesanların egzersiz davranışları ²³	2009/Yüksek Lisans Tezi	Tanımlayıcı	Transteoretik model	Adölesanlar	Adölesanların değişim aşamaları boyunca davranış değiştirme süreci puan ortalamaları ve egzersiz öz-etkililik puan ortalamaları artmıştır.
Çalışan Ergenlerin Öfke Yönetiminde Roy Adaptasyon Kuramı Temelli Hemşirelik Yaklaşımının Etkisi ^{24,25}	2010/Doktora Tezi*	Yarı Deneysel/ Tanımlayıcı	Roy Adaptasyon Modeli	Çalışan adölesanlar	Roy Adaptasyon Kuramı temelli hemşirelik yaklaşımının öfke yönetimi sağlanmada etkili bulunmuştur.
Çocukların Beslenme Alışkanlıklarının Sağlık Davranışı Etkileşim Modeline göre İncelenmesi ²⁶	2010/Doktora Tezi	Tanımlayıcı	Sağlık Davranışı Etkileşim Modeli	İlköğretim 5. sınıf öğrencileri ve ebeveynleri	Çocukların beslenme alışkanlığı ve Beden Kitle İndeksi sonuçlarını açıklamada model etkili bulunmuştur.
Okul Öncesi Çocuklara Verilen Beslenme Eğitiminin Çocukların Beslenme Bilgisine, Davranışlarına ve Antropometrik Ölçümlerine Etkisi ²⁷	2010/Doktora Tezi	Deneysel	Piaget Bilişsel Gelişim Kuramı	Anaokulu öğrencileri	Okul öncesi çocuklara yönelik hazırlanan eğitimlerde Piaget’in kuramı etkin bulunmuştur.
Ergenlerde Sağlığı Geliştirme Modeli ve Bilgi İşlem Kuramına Temellendirilen Hemşirelik Girişiminin Ağız Diş Sağlığı Davranışına	2011/Doktora Tezi	Deneysel	Sağlığı Geliştirme Modeli	Ağız diş sağlığı davranışı düşük olan ergenler	Pender’in Sağlığı Geliştirme Modeli ve Gagne’nin Bilgi İşlem Kuramına temellendirilen hemşirelik girişimlerinin ağız diş sağlığı davranışının

Etkisi ²⁸					geliştirilmesinde etkili olduğu bulunmuştur.
Güneşten Korunma Programının Adölesanların Güneşten Korunma Davranışlarına Etkisi: Transteoretik Modele Dayalı Bir Çalışma ^{29,30}	2012/Doktora Tezi*	Yarı Deneysel	Transteoretik Model	6. ve 7. sınıflarda öğrenim gören adölesanlar	Öğrencilerin bilgi puanları, güneşten korunma yarar ve zarar algularında girişim ve kontrol grupları arasında fark yoktur.
Tip 1 Diyabet Yönetiminde Sağlığı Geliştirme Modeli ve Tam Öğrenme Kuramına Dayalı Eğitimin Etkisi ³¹	2012/Doktora Tezi	Yarı Deneysel	Sağlığı Geliştirme Modeli	Tip 1 Diyabet tanılı adölesanlar	Tip 1 Diyabet tanılı adölesanların diyabet yönetimini geliştirmede olumlu sonuçlar elde edilmiştir.
Planlı Taburculuk Programının Astım Yönetimine Etkisi ^{32,33}	2012/Doktora Tezi*	Yarı Deneysel	Taburculuk Planlama Modeli (Geçiş Kuramı)	Astım tanısı alan çocuklar	Deneysel grubu ebeveynlerin kontrol grubuna göre astım yönetimi öz-yeterlilik düzeylerinde artış ve taburculuk sonrasında astım yönetiminde daha az zorluk yaşadıkları saptanmıştır.
Bir Cezaevinde Kalan Ergenlerde Sağlık Davranışlarının Saptanması ve Sağlığı Geliştirme Modeline Temellendirilmiş Eğitimin Davranış Değişikliğine Etkisi ^{34,35}	2013/Doktora Tezi*	Yarı Deneysel	Sağlığı Geliştirme Modeli	Cezaevinde kalan adölesanlar	Pender'in Sağlığı Geliştirme Modeli temelli programın stres yönetiminde olumlu davranış değişikliklerinin kazanmasında etkili bulunmuştur.
Ortaöğretim Öğrencilerinin Dijital Oyun Oynama Davranışlarının Sağlık Davranışı Etkileşim Modeline göre İncelenmesi ^{36,37}	2014/Doktora Tezi*	Tanımlayıcı/ İlişki arayıcı	Sağlık Davranışı Etkileşim Modeli	9. 10. ve 11. sınıfta öğrenim gören adölesanlar ve ebeveynleri	Adölesanların dijital oyun oynama davranışlarını açıklamada SDEM'in kullanılabileceğini göstermiştir.
Lise Öğrencilerinde Ağızotunu (Dumansız Tütün) Bırakmaya Yönelik Transteoretik Model Temelli Motivasyonel Görüşmelerin Etkisi ³⁸	2015/Doktora Tezi	Deneysel	Transteoretik Model	Ağızotu (dumansız tütün) kullanan lise öğrencileri	Motivasyonel görüşmelerin TTM ile birlikte kullanılmasının davranış değiştirmede ve ağızotunu bırakmada etkili olduğu bulunmuştur.
Tip1 Diyabet Tanısı Alan Adölesanlara Web Tabanlı Watson İnsan Bakım Kuramına göre Verilen Eğitimin HbA1c, Yaşam Kalitesi ve Depresyon Düzeylerine Etkisi ³⁹	2018/Doktora Tezi	Deneysel	Watson İnsan Bakım Kuramı	Tip1 Diyabet tanısı alan adölesanlar	Web Tabanlı Watson İnsan Bakım Kuramına temellendirilen Eğitimin adölesanların depresyon düzeylerini azaltmada, yaşam kalitelerini artırmada, HbA1c düzeylerini ve diyabet yönetimini olumlu yönde etkilediği bulunmuştur.

*Araştırma makalesi olarak yayınlanan tezler.

Yayınlanan araştırma makalelerinin %60,60'u olgu sunumu, %12,12'si tanımlayıcı, %18,18'i yarı deneysel ve %9,09'si deneysel türde yürütülmüştür (Tablo 2). Araştırma makalesi olarak yayınlanan çalışmaların özellikleri Tablo.2' de sunulmuştur.

Tablo 2. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Alanında Kuram/ Modele Dayalı Yayınlanan Araştırma Makalelerinin Özellikleri (n=26)

Araştırmanın Adı	Araştırma Yılı	Araştırma Deseni	Kullanılan Kuram/ Model	Örneklem Grubu	Araştırma Sonucu
Orem’in Öz Bakım Yetersizlik Kuramı ve Posttravmatik Epilepside Hemşirelik Bakımı 40	2008	Olgu Sunumu	Orem Öz Bakım Modeli	Posttravmatik Epilepsi tanılı 11 yaşında bir erkek çocuğu	Olgunun öz bakım gereksinimlerini adölesan dönemde olma, PTE tanısı alma, nöbetlerin özellikleri etkilemiş olup bu doğrultuda hemşirelik girişimleri tanımlanmıştır.
Olgu Sunumu: Orem’in Öz Bakım Teorisine Göre Juvenil Dermatomiyoitli Hastanın Değerlendirilmesi ve Hemşirelik Bakım Planı 41	2012	Olgu Sunumu	Orem Öz Bakım Modeli	Juvenil Dermatomiyoit tanılı 7 yaşında erkek çocuğu	Olgunun öz bakım gereksinimlerini kas güçsüzlüğü, solunum sıkıntısı, doku bütünlüğünde bozulma etkilemiş olup bu doğrultuda hemşirelik girişimleri tanımlanmıştır.
Neuman’ın Sistemler Modeli Kullanımına Bir Örnek: Pnömonili Bir Bebeğin Hemşirelik Bakımı 42	2013	Olgu Sunumu	Neuman Sistemler Modeli	Pnömoni tanısı alan bir çocuk	Neuman’ın Sistemler Modeli pnömonili bir bebeğin bakımında hasta için çalışmayı değil hasta ile birlikte çalışarak bireye bütüncül yaklaşımı kolaylaştırmıştır.
Kanserli çocukların evde fiziksel bakım gereksinimlerine ilişkin Ebeveyn deneyimleri: kalitatif bir çalışma 43	2013	Tanımlayıcı-Nitel	Orem Öz Bakım Modeli	Kanser tanısı almış çocuklar ve ebeveynleri	Araştırma sonucunda ebeveynlerin enjeksiyon korkusu yaşadıkları, günlük yaşam rutinlerini sürdürmede ve çocuklarını beslemede zorluk yaşadıkları görülmüştür.
Çocuklarda Poliarteritis Nodozanın Hemşirelik Yönetiminde Sinerji Modelinin Uygulanması 44	2013	Olgu sunumu	Sinerji Modeli	Poliarteritis Nodosalı 3 yaşında bir kız çocuğu	Olgu, yoğun bakımda kaldığı sürede izlenmiş, hemşirelik bakım planı oluşturulmuş, sinerji modeline göre hasta özellikleri ve hemşire yeterlilikleri belirlenmiş, modele göre uygulanan hemşirelik tanılarının sonuçları değerlendirilmiştir.
Birden Fazla Kronik Hastalığı Olan Bir Çocuğa Orem Öz Bakım Yetersizliği Teorisine Göre Hemşirelik Bakımı Verilmesi: Bir Olgu Sunumu 45	2014	Olgu Sunumu	Orem Öz Bakım Modeli	Birden fazla kronik hastalığı olan bir çocuk	Olguda, Orem’in Öz Bakım Yetersizliği Teorisi hemşirelik eğitimi ve danışmanlığı ile öz bakımını sağlamak ve yönetmekte yeterli hale getirmek için kullanılmıştır.
Doğal Afet Nedeniyle Post Travmatik Stres Bozukluğu Yaşayan Bir Çocuk Olguda Hemşirelik Bakımının Planlanmasında Fonksiyonel Sağlık Örüntüleri Modeli’ nin Kullanılması 46	2015	Olgu sunumu	Fonksiyonel Sağlık Örüntüleri Modeli	Doğal afet nedeniyle post travmatik stres bozukluğu yaşayan bir çocuk	Bu olguda doğal afet nedeniyle PTSS yaşayan çocuk ve ailesinin hemşirelik bakımı, Marjorie Gordon’un Fonksiyonel Sağlık Örüntüleri Modeline göre incelenmiştir.
Orlando’nun Etkileşim Teorisinin Uygulamada Kullanımına Bir Örnek:	2015	Olgu Sunumu	Orlando Etkileşim Modeli	Tip 1 Diyabetes Mellitus tanısı alan	Olgunun gereksinimleri karşılandıkça davranışlarında olumlu değişiklikler olduğu,

Tip 1 Diyabetes Mellitus ⁴⁷				12 yaşında bir kız çocuğu	hastalık yönetimine uyumunun arttığı ve HbA1C düzeyinin düştüğü bulunmuştur.
Olgu Sunumu: Stevens-Johnson Sendrom'lu Çocuğun Hemşirelik Bakımı ⁴⁸	2015	Olgu sunumu	Roper, Logan ve Thierney'in hemşirelik modeli	Stevens-Johnson Sendromlu 11 yaşında erkek çocuğu	Olguya, Roper, Logan ve Thierney'in hemşirelik modeli doğrultusunda uygulanan hemşirelik bakımı sonrasında olumlu yönde iyileşme görülmüştür.
Tip 1 Diyabetes Mellitusu Olan Adölesanın İnsülin Pompası Uyum Sorunlarının Çözümünde Model Kullanımı: Roy Adaptasyon Modeli ⁴⁹	2015	Olgu sunumu	Roy Adaptasyon Modeli	Tip 1 Diyabetes Mellitus tanısı alan 18 yaşında kız çocuğu	Olguda, insülin pompası uyum sorunlarının çözümüne yönelik hemşirelik bakımında Roy Adaptasyon Modeli kullanılmış ve olgunun uyumlu yanıtları geliştirilmiştir.
Yatağa Bağımlı Tip 1 Diabetes Mellitus Tanılı Çocuğun Bakımında Sinerji Modelinin Uygulanması ⁵⁰	2016	Olgu sunumu	Sinerji Modeli	Yatağa bağımlı Tip 1 Diabetes Mellitus tanılı 16 yaşında erkek çocuğu	Olgunun, model çerçevesinde hasta özellikleri ve hemşire yeterlilikleri belirlenmiş, hemşirelik tanılarının sonuçları değerlendirilmiştir.
Konjenital Adrenal Hiperplazili Hastanın Hemşirelik Bakımında Roy Adaptasyon Modeli Kullanımı ⁵¹	2017	Olgu Sunumu	Roy Adaptasyon Modeli	Konjenital Adrenal Hiperplazili çocuk hasta	Konjenital adrenal hiperplazi nedeniyle vajinoplasti yapılan hastalara RAM doğrultusunda hemşirelik bakımı verilmesinin uygun olduğu saptanmıştır.
Assessment of a health promotion model on obese turkish children ⁷	2017	Yarı Deneysel	Pender Sağlık Tanıtım Modeli	Obezite tanısı almış çocuklar ve ebeveynleri	Pender'in modeline dayalı hasta eğitiminin, sağlıklı yaşam davranışlarını (örneğin, sağlıklı beslenme ve artan egzersiz süresi) arttırdığı ve hareketsiz aktiviteyi önemli ölçüde azaltmaktadır.
Peplau'nun Kişiler Arası İlişkiler Kuramı'na Göre Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Hastaya Hemşirelik Bakımı ⁵²	2018	Olgu Sunumu	Peplau Kişiler Arası İlişkiler Kuramı	Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu olan çocuk hasta	Olguda Peplau'nun kuramı temel alınarak uygulanan hemşirelik girişimlerinin olgunun güvenini, inancını ve motivasyonunu artırdığı görülmüştür.
The effect of an aggressive behavior prevention program on kindergarden students ⁵	2018	Yarı Deneysel	Sosyal Bilişsel Kuram	Anaokulu öğrencileri	Araştırma sonucunda Sosyal Bilişsel Kuram doğrultusunda geliştirilen Agresif Davranışları Önleme Programının çocukların saldırganlığını azaltmada etkili olduğu görülmüştür.
Evaluation of effectiveness of peer education on smoking behavior among high school students ⁶	2018	Deneysel	Transtoeoretik Model	Sigara içen lise öğrencileri	Araştırma sonucunda Transteoretik model kullanılarak verilen akran eğitiminin sigara içen bireylerin davranış değişikliğinde etkili olduğu görülmüştür.
Kathryn Eleain Barnard'in Ebeveyn Çocuk Etkileşim Modeli ile Down Sendromlu Bir Çocuğa Hemşirelik Bakımı ⁵³	2018	Olgu Sunumu	Barnard Ebeveyn Çocuk Etkileşim Modeli	Down Sendromlu 4 yaşında bir erkek çocuğu	Olguda Barnard'in modelinin anne çocuk arasında etkili iletişimin sağlanmasında etkili olduğu görülmüştür.
Hikaye Teorisi: Kalp Nakli Olan	2018	Olgu	Hikaye Teorisi	Kalp nakli olan 8	Olgunun sağlık sorunlarını nasıl çözümlendiği

Çocuk Hasta ⁵⁴		sunumu		yaşındaki bir çocuk	hikaye teorisi ile aktarılmıştır.
Metotrakseta Bağlı Kutanöz Ülserasyonda Levine Koruma Modeline Göre Bakım ⁵⁵	2018	Olgu Sunumu	Levine Koruma Modeli	ALL tedavisinde Metotreksat kullanımına bağlı olarak kutanöz ülserasyon gelişen 7 yaşında bir çocuk	Olgunun doku bütünlüğünde bozulma tanısında, LKM’ye göre sunulan hemşirelik bakımı ile ülseratif alanda iyileşme sağlanmıştır.
Trajectory Model Kullanımı: Spinal Musküler Atrofi Tanılı Çocuğun Bakımı ⁵⁶	2018	Olgu sunumu	Trajectory Modeli	Spinal Musküler Atrofi tanılı bir çocuk hasta	Olgunun kronik hastalık yönetiminde Trajectory Modelin hemşirelik bakımı ve uygulamalarında etkili olduğu görülmüştür.
Davranış İmaj Modele Dayanan Kısa Görüşmelerin Adölesanların Sağlık Davranışlarına Etkisi ⁵⁷	2018	Deneysel	Davranış-İmaj Modeli	Adölesan öğrenciler	Araştırma sonucunda Davranış-İmaj modele dayanan kısa görüşmelerin adölesanların sağlık davranışlarını geliştirmede etkili olduğu görülmüştür.
Down Sendromlu Bir Olgu ve Yaşam Aktivitelerine Dayalı Hemşirelik Modeli ⁵⁸	2018	Olgu sunumu	Yaşam Aktivitelerine Dayalı Hemşirelik Modeli	Down sendromlu 8 yaşında bir kız çocuğu	Araştırma sonucunda çocuğun gereksinimlerini eksiksiz olarak belirlemede ve belirlenen gereksinimlere yönelik bakım sürecinin uygulanmasında yaşam aktiviteleri modelinin kullanılabilceği görülmüştür.
Nekrotizan Enterokolit Tanılı Prematüre Bir Yenidoğanın Neuman Sistemler Modeli’ ne Göre İncelenmesi ⁵⁹	2019	Olgu sunumu	Neuman Sistemler Modeli	Nekrotizan enterokolit tanılı prematüre bir yenidoğan	Olgunun hemşirelik bakımında Neuman Sistemler Modeli’nin kullanılması planlı bir hemşirelik bakımı sunulmasını sağlamaktadır.
Nasogastric tube feeding experiences oncology patients and their mothers: a qualitative study ⁶⁰	2019	Tanımlayıcı-Kalitatif	Kolcaba Konfor Teorisi	Nazogasstrik tüple evde beslenen pediatrik onkoloji hastaları ve anneleri	Araştırmada verilerin analizinde Kolcaba’nın Konfor Teorisi etkin bir şekilde kullanılmıştır.
Sol Ventrikül Destek Cihazı ve Akut Lenfoblastik Lösemi Tanısı Olan Bir Hastada Neuman Sistemler Modeline Göre Hemşirelik Bakımı ⁶¹	2019	Olgu sunumu	Neuman Sistemler Modeli	Kalp yetmezliği ve Akut Lenfoblastik Lösemi (ALL) tanısı alan bir çocuk	Olguda hemşirelik bakımının planlanmasında kullanılan Sistemler Modeli, istenilen sonuçlara ulaşmada planlanan girişimleri olumlu yönde etkilemiştir.
Suç Sürüklenen Bir Çocuk Hastanın Bakımında Peplau’ nun Kişilerarası İlişkiler Modeli’ nin Kullanımının Bakıma Etkisi ⁶²	2019	Olgu sunumu	Peplau Kişiler Arası İlişkiler Kuramı	Suç sürüklenen ve Depresyon tanısı alan 15 yaşında bir adölesan	Olgu ile kurulan iletişim kaynaklı sorunların çözümlenmesinde modelin etkin olduğu görülmüştür.

Araştırmalarda kullanılan kuram-modeller incelendiğinde en çok kullanılan 5 kuram-modelin sırasıyla Orem'in Öz Bakım Kuramı (%14,2), Pender'in Sağlığı Geliştirme Modeli (%9,5), Transteoretik Model (%9,5), Roy'un Adaptasyon Modeli (%7,1) ve Neuman'ın Sistemler Modeli (%7,1) olduğu görülmektedir (Tablo 3). Çalışmalarda kullanılan kuram-modeller Tablo.3' de verilmiştir.

Tablo 3. Araştırmalarda Kullanılan Kuram/ Modellerin Sınıflandırılması (n=42)

Araştırmalarda Kullanılan Kuram/ Model	n	%
Orem Öz Bakım Modeli	6	14,2
Sağlığı Geliştirme Modeli	4	9,5
Bandura Öz Etkililik Kuramı	1	2,3
Roy Adaptasyon Modeli	3	7,1
Sağlık Davranışı Etkileşim Modeli	2	4,7
Piaget Bilişsel Gelişim Kuramı	1	2,3
Transteoretik Model	4	9,5
Taburculuk Planlama Modeli (Geçiş kuramı)	1	2,3
Neuman Sistemler Modeli	3	7,1
Fonksiyonel Sağlık Örüntüleri Modeli	1	2,3
Orlando Etkileşim Modeli	1	2,3
Roper, Logan ve Thierney'in hemşirelik modeli	1	2,3
Sinerji Modeli	2	4,7
Pender Sağlık Tanıtım Modeli	1	2,3
Peplau Kişiler Arası İlişkiler Kuramı	2	4,7
Watson İnsan Bakım Kuramı	1	2,3
Sosyal Bilişsel Kuram	1	2,3
Barnard Ebeveyn Çocuk Etkileşim Modeli	1	2,3
Hikaye Teorisi	1	2,3
Levine Koruma Modeli	1	2,3
Kolcaba Konfor Teorisi	1	2,3
Trajectory Model	1	2,3
Davranış-İmaj Modeli	1	2,3
Yaşam Aktivitelerine Dayalı Hemşirelik Modeli	1	2,3
Toplam	42	100

Araştırmaların metodolojik kalitesi incelendiğinde tanımlayıcı araştırmaların metodolojik kalitesinin yarısının düşük, yarısının ise yüksek olduğu bulundu. Deneysel ve yarı deneysel araştırmaların metodolojik kalitesinin %33,33'ünün düşük, %66,66'sının ise yüksek kalitede olduğu bulundu (Tablo 4). Bu çalışmada kohort ve vaka-kontrol tipte araştırma incelenen araştırmalar arasında yer olmadığından kohort ve vaka-kontrol araştırma değerlendirmesi yapılmadı, ayrıca bu çalışmada incelenen olgu sunumu çalışmaları da metodolojik açıdan değerlendirilmedi. Araştırmaların metodolojik kalitesi kontrol listesinden aldığı toplam puanları Tablo.4' de verilmiştir.

Tablo 4. Araştırmaların Metodolojik Değerlendirmesi

Araştırmanın Adı	Araştırma Deseni	Metodolojik Kalite Toplam Puanı
Astımlı Adölesanlarda Uyum ve Öz-bakım Modellerine göre Geliştirilen Hemşirelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi ²⁰	Deneysel	3
İdrar Yolu Enfeksiyonlarının Önlenmesinde İstendik Davranış Geliştirmeye Yönelik Fenomenolojik Yaklaşımın ve Bireysel Danışmanlığın Etkisi ²²	Yarı deneysel	4
Çalışan Ergenlerin Öfke Yönetiminde Roy Adaptasyon Kuramı Temelli Hemşirelik Yaklaşımının Etkisi ²⁵	Tanımlayıcı	4
Güneşten Korunma Programının Adölesanların Güneşten Korunma Davranışlarına Etkisi: Transteoretik Modele Dayalı Bir Çalışma ³⁰	Yarı Deneysel	6
Planlı Taburculuk Programının Astım Yönetimine Etkisi ³³	Yarı Deneysel	4
Bir Cezaevinde Kalan Ergenlerde Sağlık Davranışlarının Saptanması ve Sağlığı Geliştirme Modeline Temellendirilmiş Eğitimin Davranış Değişikliğine Etkisi ³⁵	Yarı Deneysel	5
Ortaöğretim Öğrencilerinin Dijital Oyun Oynama Davranışlarının Sağlık Davranışı Etkileşim Modeline göre İncelenmesi ³⁷	Tanımlayıcı	6
Kanserli çocukların evde fiziksel bakım gereksinimlerine ilişkin Ebeveyn deneyimleri: kalitatif bir çalışma ⁴³	Tanımlayıcı	2
The effect of an aggressive behavior prevention program on kindergarden students ⁵	Yarı Deneysel	7
Assessment of a health promotion model on obese turkish children ⁷	Yarı deneysel	8
Evaluation of effectiveness of peer education on smoking behavior among high school students ⁶	Deneysel	4
Nasogastric tube feeding experiences oncology patients and their mothers: a qualitative study ⁶⁰	Tanımlayıcı	5

Tartışma

Bu araştırma ülkemizde hemşireler tarafından çocuk sağlığı alanında kuram-model kullanılarak yapılan araştırmaların sayısının oldukça az olduğunu göstermektedir. Türkiye’de yürütülen lisansüstü tezlerin değerlendirildiği bir çalışmada, hemşirelik anabilim dallarına göre incelendiğinde; çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği anabilim dalının kuram-model kullanımının en az olduğu anabilim dalları arasında yer aldığı görülmektedir¹⁴. Kadın sağlığı hemşireliği alanında kuram-model kullanılan araştırmaların incelendiği bir çalışmada 46 çalışmaya ulaşılmıştır⁹. Ülkemizde hemşirelik araştırmalarında kuram-model kullanımının oldukça düşük olduğu daha önce yapılan çalışmalarda da belirtilmektedir^{1,8,15} Bu doğrultuda hemşirelik alanında kuram-model kullanımının hemşirelik bilimsel bilgi gelişimi için önemi düşünüldüğünde klinik ortamda ve akademik alanda kuram-model kullanımını engelleyen faktörlerin belirlenmesi, kuram-model kullanımının artırılmasına yönelik girişimlerin uygulanması gerektiği düşünülmektedir. Çalışmada çocuk sağlığı alanında 2010 yılından itibaren kuram-model kullanımının arttığı görülmüştür. İnan ve arkadaşlarının 1995-2010 yılları arasında kuram-modele dayalı hemşirelik araştırmalarını incelediği çalışmada lisansüstü araştırmalar arasında kuram-model kullanımının en fazla 2010 yılında olduğu görülmektedir⁸. Ancak kuram-model kullanılarak yürütülen lisansüstü tezlerin incelendiği bir çalışmada, %47,5 ile en fazla 2008-2012 yılları arasında, %35,9 ile ikinci sırada 2013-2017

yılları arasında yapılan lisansüstü tezlerin yer aldığı belirtilmiştir¹⁵. 2009-2019 yılları arasında kuram-modele dayalı lisansüstü tezlerin incelendiği bir çalışmada kuram-modele dayalı lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı değişkenlik göstermekle birlikte özellikle 2018 yılında arttığı görülmektedir¹⁴. Bu sonuçlara göre son on on yılda kuram-model kullanımı önceki yıllara göre artmasına rağmen, son 5 yılda yıllara göre değişmektedir^{14,15}. Bu durum, kuram model kullanımının artırılarak devam etmesi gerektiğini göstermektedir. Hemşirelik eğitiminde

standardizasyon ve kalite artırma çalışmaları, kuram-model öğretiminde farklı yöntemler, eğitim-uygulama-araştırma üçgeninde kuram-model kullanımını artıracak girişimler uygulanması kuram-model kullanımını daha da artırabilir.

Araştırmalarda; araştırmanın amacına, araştırmanın tasarımına, araştırmada kullanılacak ölçüm araçlarına ve örneklem grubuna uygun kuram-modellerin seçilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada hemşireler tarafından kuram ve modellerin çocuk sağlığı alanındaki kullanımları incelenmiş ve sunulmuştur. Araştırmalarda kuram-model kullanım oranının düşük olduğu görülmüştür.

Araştırmada incelenen çalışmaların büyük çoğunluğu araştırma makalesidir. Lisansüstü tezlerden üretilen 7 araştırma makalesi tez çalışmalarına dahil edildiği halde araştırma makalelerinin sayısının yüksek olması çocuk sağlığı alanındaki lisansüstü tezlerde kuram-model kullanımına daha fazla yer verilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Türkiye’de çocuk sağlığı alanında kuram-model kullanılarak yapılan hemşirelik araştırmalarının büyük çoğunluğunu araştırma makaleleri oluşturmaktadır. Ekim ve arkadaşları (2012) tarafından yapılan 2000-2011 yılları arasındaki teori temelli hemşirelik araştırmalarının herhangi bir alan sınırlaması yapılmadan incelendiği sistematik derlemede araştırma makaleleri incelenen çalışmaların çoğunluğunu oluşturmuştur.¹ Türkiye’de 1995-2010 yılları arasında kuram-modele dayalı hemşirelik araştırmalarının incelendiği başka bir çalışmada ise lisansüstü tezlerin araştırma makalelerine göre çoğunlukta olduğu görülmektedir⁸. Konuya ilişkin kadın sağlığı alanında yapılan bir çalışmada kuram-modele dayalı araştırma makalelerinin lisansüstü tezlerden daha fazla olduğu görülmektedir⁹. Lisansüstü tezlerde kuram-model kullanımını sağlayacak girişimler lisansüstü derslerde kuram-modellere daha fazla yer verilmesi, kuram-modelin vaka örnekleriyle tartışılması, kuram-modelin uygulamada kullanımının öğretilmesi lisansüstü öğrencileri kuram-model temelli tez çalışmalarına motive edebilir. Nitekim, hemşirelikte teori/model kullanımına ilişkin nitel araştırmada kuram-modellerin soyut kavramlardan oluşması, yeterince anlaşılabilmesi, eleştirel düşünmeyi engellediği ve dar bir kalıba soktuğu, modelle çalışmanın güç olduğu, araştırmaları ve hemşirelik uygulamalarını sınırlandırdığı gibi nedenler kuram ve modeller ile çalışmaya engel olan faktörler olarak belirtilmiştir¹⁶.

Hemşireler tarafından çocuk sağlığı alanında kuram-modele dayalı yayınlanan araştırma makaleleri incelendiğinde büyük çoğunluğunun olgu sunumu olduğu saptanmıştır. Vaka çalışmaları hastalık/olay ve bakım sürecinin detaylarını anlatması açısından değerli olmasına rağmen kanıt düzeyi daha alt seviyelerde yer almaktadır⁶³. Kadın sağlığı alanında yapılan bir çalışmada kuram-model temelli araştırmaların çoğunluğunu tanımlayıcı araştırmalar oluştururken, vaka sunumu en az yapılan çalışmalar arasındadır⁹. Ekim ve arkadaşlarının çalışmasında çalışmaların %54’ü tanımlayıcı araştırmalar iken yalnızca %1’i olgu sunumudur¹. Bu durum çocuk sağlığı ile ilgili hemşirelik araştırmalarında kuram-model temelli farklı tasarım tipinde araştırma makalesi örneklerinin ve sayısının artırılması gerektiğinin bir göstergesidir.

Yapılan lisansüstü tez çalışmalarının %81,25’i doktora tez çalışması olup benzer olarak Şengün İnan ve ark. (2013) çalışmasında da lisansüstü tez çalışmalarının büyük çoğunluğu doktora tez çalışmasıdır.⁸ Doktora programlarının temel amacı, kanıta dayalı hemşirelik bilgi birikiminin oluşturulup geliştirilmesine odaklı

hemşireler yetiştirmektir. Özellikle doktora tez çalışmalarında kuram-modellerin test edilerek geliştirilmesine yönelik araştırmalar yapılması kanıta dayalı hemşirelik bilgi birikiminin geliştirilmesinde oldukça önemlidir.³⁰

Ülkemizde çocuk sağlığı alanında hemşireler tarafından kuram-model kullanılarak yapılan çalışmalarda en fazla Orem’in Öz Bakım Modeli kullanılmıştır. Ekim ve arkadaşlarının (2012), Şengün İnan ve arkadaşlarının (2013) ve Paşalak ve arkadaşlarının (2018) yapmış oldukları sistematik derleme çalışmalarında da benzer şekilde en fazla kullanılan kuram-modelin Orem’ in Özbakım Modeli olduğu saptanmıştır.^{1,8,9}

Yapılan çalışmalarda örneklem gruplarını çoğunlukla adölesanların oluşturduğu görülmektedir. Adölesanlara yönelik yapılan çalışmalarda hem klinik, hem de klinik dışı uygulamalara yer verilmiştir. Paşalak ve arkadaşlarının (2018), kadın sağlığı hemşireliği alanında yapılan araştırmalarda kuram-model kullanımını inceledikleri çalışmada adölesan gebelere yönelik kuram-model kullanılarak yapılmış bir çalışma olduğu sunulmuştur.⁹

Ülkemizde çocuk sağlığı alanında yapılan hemşirelik araştırmalarında kuram-model kullanımının azlığı dikkati çekmektedir. Araştırma makalelerinin metodolojik kalitesi incelendiğinde yapılan araştırmalardan tanımlayıcı çalışmaların yarısının metodolojik kalitesinin yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Deneysel ve yarı deneysel araştırmaların üçte birinin ise metodolojik açıdan düşük kalitede olduğu söylenebilir. Kuramların anlaşılmasının güç olması, hemşirelik eğitiminde müfredatta kuramların öğretilmesine ağırlık verilmemesi gibi sebepler hemşirelerin uygulamada ve araştırmada kuram kullanım oranının düşük olmasının nedenleri arasındadır.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak hemşirelikte nitelikli bilginin seçimi, geliştirilmesi ve sınanmasında araştırmaların büyük katkısı vardır. Hemşirelikte kanıta dayalı uygulamaların gelişmesinde bilimsel araştırmalardan elde edilen sonuçların kullanılması önemlidir. Hemşirelik eğitimi süresince, öğrencilere teori temelli bakış açısı kazandırmak, bilimsel bilginin geliştirilmesinde büyük önem taşımaktadır. Hemşirelik profesyonelliğin gelişmesi teori temelli araştırmalar ile mümkündür. Ancak ülkemizde hemşireler tarafından yürütülen araştırmalarda çocuk sağlığı alanında kuram ve modellerin kullanımının sınırlı olduğu saptanmıştır.

Hemşirelik eğitiminde doktora kuram-model ağırlık eğitim sunulmasına rağmen araştırmacıların çoğu doktora tezinde kuram model kullanmamaktadır. Buna ilişkin doktora tezlerinde kuram model kullanımının cesaretlendirilmesi önemlidir. Ayrıca çalışmaların büyük çoğunluğunun olgu sunumu olması ve kanıt düzeylerinin düşük olması açısından hemşirelik araştırmalarında kanıt düzeyi daha yüksek olan deneysel/yarı deneysel kuram-model temelli araştırmalara gereksinim duyulmaktadır. Hemşirelik eğitiminde lisans düzeyinden başlayıp, yüksek lisans ve doktora programlarında kuram/ model temelli eğitim ve uygulamalara yer verilmelidir. Yüksek lisans programı çerçevesinde kuram-modeller; hemşirelik girişimlerinin planlanıp, uygulanması ve sonuçlarının değerlendirilmesinde araştırma ve uygulamaya aktarılmalıdır. Doktora programlarında ise kuram/ modelin test edilmesi ve geliştirilmesine yönelik araştırmalar yapılarak hemşirelikte bilimsel bilginin gelişimine katkı sağlanmalıdır.

Kuram-modellere dayanan araştırmaların desteklenerek yaygınlaştırılması, dezavantajlı çocuklar ve aileleri, bireysel gelişimi farklı olan çocuklar gibi çeşitli gruplarla yapılan çalışmalarda kuram-model kullanılabilir. Özellikle lisansüstü programlarda yapılan araştırmalar ve tezlerin teori temelli yürütülmesi, hemşirelik disiplini bilimsel bilgi içeriğinin artmasında katkı sağlayacaktır. Ayrıca araştırma ve kuramların, hemşirelik uygulamalarının temelini oluşturduğu hemşirelere aktarılmalı ve farkındalık yaratılmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Ekim A, Manav G, Ocağcı AF. Theory based nursing research in turkey: a systematic review. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi. 2012;5(4):157-161.
2. Koç Z, Keskin Kızıltepe S, Çınarlı T, Şener A. The use of theory in nursing practice, research, management and education. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi. 2017;14(1):62-72.
3. Velioglu P. Concepts and theories in nursing. 2. Baskı. İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık; 2012. p.10-24.
4. Kaya N, Turan N. Concept analysis in nursing science: review. Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri. 2017;9(2): 153-163.
5. Akcan A, Ergün A. The effect of an aggressive behavior prevention program on kindergarden students. Public Health Nurs. 2019;36(3):330-340.
6. Bilgiç N, Günay T. Evaluation of effectiveness of peer education on smoking behavior among high school students. Saudi Med J. 2018;39(1):74-80.
7. Fidancı BE, Akbayrak N, Arslan F. Assessment of a health promotion model on obese turkish children. The Journal of Nursing Research. 2017;25(6):436-446.
8. İnan FŞ, Üstün B, Bademli K. Exploration of theory/model based nursing research in Turkey. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi. 2013;16(2):132-139.
9. Paşalak Şİ, Eroğlu K, Akyüz A. Theory/model usage in research in woman's health nursing. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi. 2018;34(1):91-108.
10. Moher D, Shamseer L, Clarke M, Ghersi D, Liberati A, Petticrew M, et al. Preferred reporting items for systematic review and metaanalysis protocols (PRISMA-P) 2015 statement. Syst Rev. 2015;4(1):1.
11. Karaçam Z. (2013). Sistematik Derleme Metodolojisi: Sistematik Derleme Hazırlamak İçin Bir Rehber. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 6(1): 26-33.
12. The Joanna Briggs Institute. Chapter eight; the protocol design for reviews of economic evidence, inclusion criteria. in the joanna briggs institute reviewers' manual: 2014 edition. Australia. The Joanna Briggs Institute. 2014; p.88-91.
13. Nahcivan N, Seçginli S. Sistematik Derlemeye Dahil Edilen Nicel Araştırmaların Metodolojik Kalitesi Nasıl Değerlendirilir?. Türkiye Klinikleri J Public Health Nurs-Special Topics. 2017;3(1):10-19.
14. Türen S, Atakoğlu R, Madenoğlu Kıvanç M, Gül A. Hemşirelikte Kuram ve Modele Dayalı Lisansüstü Tez Çalışmalarının İncelenmesi. IGUSABDER. 2020; 11: 202-216.
15. Şahin G, Buldak Cİ, Kaya V, Güvenç G, İyigün E. Türkiye'de hemşirelikte model kullanılarak yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi: sistematik derleme. HEAD. 2020; 17(2): 170-179.
16. Göçmen Baykara Z, Çalışkan N, Öztürk D, Karadağ A. Hemşirelikte teori ve model kullanımı: Nitel bir çalışma. Cukurova Medical Journal. 2019; 44: 281-289.
17. Kökçü A. 1999. Tip 1 Diyabetik Adölesanlarda Öz-Bakım Gücü ile Hastalık Yönetimi Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul.
18. Yalçın H. 2002. Karaman İli İlköğretim Öğrencilerinin Sosyodemografik Özelliklerinin Sağlığı Geliştirme Davranışlarına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı, Konya.
19. Cihangir N., 2007. Astımlı Adölesanlarda Uyum ve Öz-bakım Modellerine göre Geliştirilen Hemşirelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı. Ankara.
20. Altay N, Çavuşoğlu H. Using Orem's self-care model for ashmatic adolescents. Journal for Specialists in Pediatric Nursing. 2013;18:233-242.
21. Birgili F. 2009. İdrar Yolu Enfeksiyonlarının Önlenmesinde İstendik Davranış Geliştirmeye Yönelik Fenomenolojik Yaklaşımın ve Bireysel Danışmanlığın Etkisi. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, İzmir.
22. Birgili F, Khorshid L. İdrar Yolu Enfeksiyonlarının Önlenmesinde İstendik Davranış Geliştirmeye Yönelik Fenomonolojik Yaklaşımla Yapılan Bireysel Danışmanlığın ve Grup Eğitiminin Etkisi. İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi. 2013;21(1):9-21.
23. Kafalı N. 2009. Transteoretik modele göre adölesanların egzersiz davranışları. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul.
24. Bozkurt S. 2010. Çalışan Ergenlerin Öfke Yönetiminde Roy Adaptasyon Kuramı Temelli Hemşirelik Yaklaşımının Etkisi. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
25. Bozkurt S, Çam O. Çalışan Ergenlerde Öfke Bileşenleri ile Ruhsal Belirtiler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Nöropsikiyatri

Arşivi. 2010;47(2):105-110.

26. Öztürk M. 2010. Çocukların Beslenme Alışkanlıklarının Sağlık Davranışı Etkileşim Modeline göre İncelenmesi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı. İstanbul.
27. Başkale H. 2010. Okul Öncesi Çocuklara Verilen Beslenme Eğitiminin Çocukların Beslenme Bilgisine, Davranışlarına ve Antropometrik Ölçümlerine Etkisi. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı. İzmir.
28. Üstüner Top F. 2011. Ergenlerde Sağlığı Geliştirme Modeli ve Bilgi İşlem Kuramına Temellendirilen Hemşirelik Girişiminin Ağız Diş Sağlığı Davranışına Etkisi. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
29. Aygün, Ö. 2012. Güneşten Korunma Programının Adölesanların Güneşten Korunma Davranışlarına Etkisi: Transteoretik Modele Dayalı Bir Çalışma. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul.
30. Aygün Ö, Ergün A. The Impact of Sun Protection Program on the Sun Protection Behaviour of Adolescents. *Clinical and Experimental Health Sciences* 2018;8(3):166-174.
31. Çövençer Ç. 2012. Tıp 1 Diyabet Yönetiminde Sağlığı Geliştirme Modeli ve Tam Öğrenme Kuramına Dayalı Eğitimin Etkisi. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
32. Ekim A. 2012. Planlı Taburculuk Programının Astım Yönetimine Etkisi. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
33. Ekim A, Ocakçı AF. Efficacy of a Transition Theory-Based Discharge Planning Program for Childhood Asthma Management. *International Journal of Nursing Knowledge*. 2016;27(2):70-78.
34. Öztürk Ö. 2013. Bir Cezaevinde Kalan Ergenlerde Sağlık Davranışlarının Saptanması ve Sağlığı Geliştirme Modeline Temellendirilmiş Eğitimin Davranış Değişikliğine Etkisi. Doktora Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı. İstanbul.
35. Öztürk Ö, Ocakçı AF. The Effect of Stress Management Training Program on Stress Coping Styles Among the Adolescents in Prison in Turkey. *Stress and Health*. 2017; 33:278-287.
36. Irmak AY. 2014. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dijital Oyun Oynama Davranışlarının Sağlık Davranışı Etkileşim Modeline göre İncelenmesi. Doktora Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı. İstanbul.
37. Irmak AY, Erdoğan S. Predictors for Digital Game Addiction Among Turkish Adolescent: A Cox’s Interaction Model-Based Study. 2019;30(1):49-56.
38. Taş F. 2015. Lise Öğrencilerinde Ağızotunu (Dumansız Tütün) Bırakmaya Yönelik Transteoretik Model Temelli Motivasyonel Görüşmelerin. Doktora Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı. Kayseri.
39. İçel S. 2018. Tıp1 Diyabet Tanısı Alan Adölesanlara Web Tabanlı Watson İnsan Bakım Kuramına göre Verilen Eğitimin HbA1c, Yaşam Kalitesi ve Depresyon Düzeylerine Etkisi. Doktora Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı. Ankara.
40. Öztürk C, Karataş H. Orem’in Öz Bakım Yetersizlik Kuramı ve Posttravmatik Epilepside Hemşirelik Bakımı. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 2008;11(2):85-91.
41. Özalp Gerçekçer G, Beytut D, Karayağız Muslu G, Yardımcı F. Olgu Sunumu: Orem’in Öz Bakım Teorisine Göre Juvenil Dermatomiyozitli Hastanın Değerlendirilmesi ve Hemşirelik Bakım Planı. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*. 2012;28(2):123-133.
42. Özkan S, Öztürk C. Neuman’ın Sistemler Modeli Kullanımına Bir Örnek: Pnömoni Bir Bebeğin Hemşirelik Bakımı. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2013;4(3):109-114.
43. Yıldırım San H, Yıldırım M, Özsoy S, Kantar M, Çetingül N. Experiences of parents with the physical care needs at home of children with cancer: a qualitative study. *Cancer Nurs*. 2013;36(5):385-393.
44. Beytut D, Özalp Gerçekçer G, Deniz P, Yardımcı F. Çocuklarda Poliarteritis Nodozanın Hemşirelik Yönetiminde Sinerji Modelinin Uygulanması. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci*. 2013;5(1):59-54.
45. Özkan F, Zincir H, Seviğ ÜE. Birden Fazla Kronik Hastalığı Olan Bir Çocuğa Orem Öz Bakım Yetersizliği Teorisine Göre Hemşirelik Bakımı Verilmesi: Bir Olgu Sunumu. *Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2014;2(2):71-79.
46. İnal S, Erdim L. Doğal Afet Nedeniyle Post Travmatik Stres Bozukluğu Yaşayan Bir Çocuk Olguda Hemşirelik Bakımının Planlanmasında Fonksiyonel Sağlık Örüntüleri Modeli’ nin Kullanılması. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*. 2015;2(3):345-354.
47. Uslu N, Bayat M, Variyenli N, Arıcan F, Hatipoğlu N. Orlando’nun Etkileşim Teorisinin Uygulamada Kullanımına Bir Örnek: Tıp 1 Diyabetes Mellitus. *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik E-Dergisi*. 2015;3(1):65-

70.

48. Terzi B, Sönmez Düzkeya D, Yakut T. Olgu Sunumu: Stevens-Johnson Sendrom'lu Çocuğun Hemşirelik Bakımı. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi. 2015;5(4):284-289.
49. Tosun Ö, Kadiroğlu T. Tip I Diyabetes Mellitusu Olan Adölesanın İnsülin Pompası Uyum Sorunlarının Çözümünde Model Kullanımı: Roy Adaptasyon Modeli. Sağlık Bilimleri Dergisi. 2016;25:165-169.
50. Yanık Zuhur Ş, Çakır AD, Tokgöz T, Kuşkonmaz G, Evliyaoğlu SO. Yatağa Bağımlı Tip 1 Diyabetes Mellitus Tanılı Çocuğun Bakımında Sinerji Modelinin Uygulanması. Türkiye Klinikleri J Nurs Sci. 2016;8(1):86-92.
51. Tuna Hİ, Baş M, Vicdan Kacaroglu A, Tunç Tuna P. Konjenital Adrenal Hiperplazili Hastanın Hemşirelik Bakımında Roy Adaptasyon Modeli Kullanımı. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi. 2017;10(3):159-166.
52. Çunkuş N, Taşdemir Yiğitoğlu G. Peplau'nun Kişiler Arası İlişkiler Kuramı'na Göre Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Hastaya Hemşirelik Bakımı. Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi. 2018;10(4):370-380.
53. Sarı C, Demirbağ BC. Kathryn Eleam Barnard'ın Ebeveyn Çocuk Etkileşim Modeli ile Down Sendromlu Bir Çocuğa Hemşirelik Bakımı. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi. 2018;27(6):441-447.
54. Uzşen H, Yıldırım Y, Şenuzun Aykar F. Hikaye Teorisi: Kalp Nakli Olan Çocuk Hasta. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi. 2018;34(2):131-139.
55. Şenol S, Ardahan Sevgili S. Metotrakseta Bağlı Kutanöz Ülserasyonda Levine Koruma Modeline Göre Bakım. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi. 2018;3(3):39-46.
56. Akçay Didişen N, Uzşen H. Trajectory Model Kullanımı: Spinal Musküler Atrofi Tanılı Çocuğun Bakımı. Kadın Hastalıkları ve Anne Çocuk Sağlığı Dergisi. 2018;5(12):126-142.
57. İlhan N, Yıldız A. Davranış İmaj Modele Dayanan Kısa Görüşmelerin Adölesanların Sağlık Davranışlarına Etkisi . JCP. 2018;16(2):55-71.
58. Kırbaş ZÖ, Demirbağ BC. Down Sendromlu Bir Olgu ve Yaşam Aktivitelerine Dayalı Hemşirelik Modeli. Uluslararası Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi. 2018;15:103-118.
59. Ardahan Sevgili S, Yardımcı F, Bal Yılmaz H, Başbakkal Z. Nekrotizan Enterokolit Tanılı Prematüre Bir Yenidoğanın Neuman Sistemler Modeli' ne Göre İncelenmesi. Turk J Intensive Care. 2019;17(1):12-21.
60. Bıçaklı DH, Sarı HY, Yılmaz M, Çetingül N, Kantar M. Nasogastric tube feeding experiences oncology patients and their mothers: a qualitative study. Gastroenterol Nurs. 2019;42(3):286-293.
61. Türker Küçükylmaz E, Atay Doyğacı AG, Bektaş Akpınar N. Sol Ventrikül Destek Cihazı ve Akut Lenfoblastik Lösemi Tanısı Olan Bir Hastada Neuman Sistemler Modeline Göre Hemşirelik Bakımı. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi. 2019;2(1):56-64.
62. Baysan Arabacı L, Taş G. Suça Sürüklenen Bir Çocuk Hastanın Bakımında Peplau' nun Kişilerarası İlişkiler Modeli' nin Kullanımının Bakıma Etkisi. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi. 2019;10(3):218-226.
63. Kocaman G. Proven practice in nursing. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi. 2003;2(4):61-69.